

Kubricken unibertsoak xehetasunetik

Asko dira zinemaren historian mugarri diren Stanley Kubricken (1928-1999) filmak: *Spartacus*, *2001: A Space Odyssey*, *The Shining*, *A Clockwork Orange*... Mimos eta obsesioz zaindutako xehetasunekin eraikitako unibertso autonomo bana dago haietako bakoitzean. Xehetasun horiek eta Kubrick bera ezagutarazteko asmoa duen erakusketa antolatu dute Bartzelonan, CCCBn.

Lander Arretxea Bereziartua

@larretxea

ARGAZKIAK: CCCB-K UTZIAK

Hiri jendetsuek desitxuratu egiten dute kopuruen esanahia, eta hala ere, ezin harritzeari utzi. Poesia errezeitaldi lehiaketa bat dagoela entzun, eta jakin-minenez, CCCBko (Bartzelonako kultura garaikideko zentroko) satora bertaratu gara. 200 bat laguneko ilara topatu dugu sarrerako plazan. Ulertu ezinda, poesia entzutera etorri den galdetu diogu haie-tako bati. Ezetz hark; Stanley Kubrick-i eskainitako erakusketa ikusteko dagoela zain. “Koloretako kuboarena?” bota du lagunak. Grazia egin dit ateraldiak. “Ez, *A Clockwork Orange* filmaren egilea den zuzendariarena” erantzun diot, ia-ia lagunarenaren adinakoa den nire ezjakintasuna ezkututuz. Beste 300 entzulerekin batera poesia lehiaketa jarraitu ondoren bat etorri gara biak: bada gehiago jakiteko garaia.

Etxeko lanak egin eta informazioa pilatuta joan gara bigarrenez CCCBra. Londresko Stanley Kubrick artxiboko elementuekin osatua da erakusketa, eta munduko hainbat tokitan izan da ikusgai, hiri bakoitzean ikuspegi eta forma propioa eman badiote ere. Jordi Costa komisarioak antolatu du Bartzelonan bost hilabeterako jarri dutena. Hala dio erakusketa iragartzen duen oharrean: “Kubrick mundutik isolatuta bizi den gizon hotz gisa aurkeztu izan da, baina guk bere pasio sortzailean jarri dugu fokua. Berak ordezkatzan du, beste inork baino hobe, unibertso autonomo oso bat sortzeko ardura duen zuzendariaren figura”.

Zinegile baino lehen, argazkilari

Irizpide kronologikoaren arabera antolatu dute ibilbidea, eta bestela ezin zenez, Kubricken lehen lanak ditu abiapuntu. Ez ikus-entzunezkoak ordea. Argazki kamera bat izan zen zuzendari estatubatuarren lehen lan-tresna. Bigarren hezkuntza amaitu aurretik hasi zen *Look* aldizkarian erreportajeak argitaratzen, eta lau urte egin zituen bertan argazkilari. Irudi haie-tako asko biltzen ditu erakusketak -boxeo lehiak, moda desfileak...-, baita ohitura bitxi baten frogak ere: karrete bakoitzeko azken argazkia gaur egun *selfie*-a deituko geniokeena egiteko erabiltzen zuen Kubrickek.

Ikusgai daude bere lehen ikus-entzunezko lanak. 1951koa da lehena: *Day of Fight*, boxeolari bati buruzko hamahiru minutuko dokumentala. Hurrengo bi filmetan ere ez zuen fikziora salto egin;

» Zine zuzendari izan aurretik Kubrickek argazkilari gisa egin zuen lan. Garai hartako irudiak ere badaude CCCBko erakusketan

» *Spartacus* filmarekin lortu zuen arrakasta gazi-goza izan zen Kubrickentzat: batetik, zuzentzera mugatu zen, filmeko beste atalen kontrolik gabe; bestetik, zentsuratu egin zuten zeharka homosexualitateaz hitz egiten zuen sekuentzia bat

» Hil zenean zuzendariak esku artean zeuzkan proiektuen artean, Napoleon Bonaparteri buruzko film bat egitea zegoen. Hari buruz Kubrickek pilatutako liburu eta dokumentazio ugari ikus daiteke Bartzelonan

Flying Padre eta *The Seafarers* –Marinelen Sindikatuaren enkarguz egina– dokumentalak dira halaber. Lehenengo fikziozko film luzea 1953an plazaratu zuen *Fear and Desire* da. Denera beste hamabi egin zituen gero.

Spartacus, mugarri gazi-goza

Aurretik beste hainbat lan pantailaratu bazituen ere, 1960an aurkeztutako *Spartacus* izan zen Kubricken ibilbidean inflexio puntua. Erakusketan bertan ere lan honen bueltako dokumentu eta azalpenekin hasten da egilearen luze ezagu-

nene banan-banako errebaso xehea. Kirk Douglas zen filmeko aktore nagusia eta ekoizlea, eta berak eman zion filma zuzentzeko aukera. *Paths of Glory* film zentsuratuan batera aritu zirelako eza-gutzen zuten elkar. Douglasek Anthony Mann, hasierako zuzendaria, kaleratu eta Stanley Kubrickekin ordezkatu zuen, lehen aldiz, superproduktzio bat bere eskuetan utziz. Zentsurak mugatu zuen filma beste behin, zeharka homosexualitateaz hitz egiten zuen sekuentzia oso bat kendu behar izan baitzuten. Ez zen zati hori berreskuratu 1991ko berrargitalpenera arte.

Frankismo betean Espainiako Estatu-tuan eta bertako soldaduak extra gisa hartuta osatutako filmak arrakasta handia izan zuen, bai behintzat drama film onenari ematen zaion Urrezko Globo irabazteko adina. Erabat ezaguna egin zuen Kubrick eta aukera eman zion hurrengo proiektuak baliabide gehiagorekin gauzatzeko. Erakusketak ordea, zinegilearen frustrazioa azpimarratzen du: zuzentzera mugatu zen bere lana, gidoiari eta ekoizpenari berari eskua sartzetik gabe. Ez zen berriro errepikatuko: hurrengo lanetan bere autonomia aldarrikatuko zuen, bere gain hartuko zuen xehetasun guztiak zaintzeko ardura.

Fikzio idatzia abiapuntu

New Yorken jaiotako zinegilearen gai-nontzeko filmen errebasoarekin jarraitzen du erakusketak, haie-tako bakoitzeko gidoi, zirriborro, jantzi, *atrezzo* eta abarrekin. Horrenbeste informazioaren artean, nork bere intereseko ataletan jartzen du arreta: asko idatz daiteke musikak haren filmografian duen paperaz, baina idatzizko fikzioak duen garrantziari erreparatu diogu guk. Eleberri edo ipuin-liburu batetik abiatutakoak dira Kubricken lan gehientsuenak. Anthony Burgessen *A Clockwork Orange* da haie-tako bat, Ion Olanok euskaratuta Meettok argitaletxeak plazaratu berri duena. Izen berarekin, maisutasunez eraman zuen pantailara Kubrickek, mundu distopiko liluragarri bat eraiki eta gogoangarriak diren dozenaka eszena utzita. Bitxikeria gisa, filmean Alex eta bere druguek darabilten nadsat hizkeraren hiztegia ikus daiteke erakusketan.

Vladimir Nabokoven *Lolita* eleberri polemikoa zinemara eramaten ere ausartu zen. Nabokov-ek berak egokitu zuen gidoiaren lehen bertsioa dago

CCCBn ikusgai. 400 orrialde zituen, ia zazpi orduko film baterako adina. Era-ginkorra eta izango zelakoan, azkenean elkarlana eten eta zinegileak berak egokitu zuen gidioa. Idazle errusiarra ez zuen erabat asetu: "Film zoragarria egin du Kubrickek, baina berak eta nik modu desberdinean ikusten dugu *Lolita*".

Jack Nicholson protagonista duen *The Shining* filma berdin: Stephen Kingen izen bereko eleberrian dago oinarritua, gidioa egokitzean hainbat aldaketa egin zituen arren. Filmak beste hizkuntza batzuetara itzultzeko ere jotzen zuen hizkuntza hori menperatzen zuten idazleengan. Horrek erakusten du dena kontrolpean izateko Kubrickeen ahalegina: ekoizpena, castinga, efektu bereziak, banaketa, baita bikoizketa ere.

Zientzia fikzioan aitzindari

Erakusketan beste film guztien artean gehien nabarmentzen dena 50 urte bete berri dituen *2001: A Space Odyssey* da; ziur asko, hura delako unibertso imaginario oso bat eraikitze hartutako lana modu agerikoenean erakusten duena. Arthur C. Clarke idazlearen *The Sentinel* narrazio laburrean oinarritutako lana

da, idazlearekin elkarlanean egokitutakoa. Bidaia interplanetarioak eta etorkizun urrunak eraikitze, pertsonaien jantzeko modua, arkitektura eta aurre-rapen teknologiko andana ia hutsetik diseinatu behar izan zituen Kubrickek eta tokia egin ordura arte ia ikusi gabeko efektu bereziei. *Star Wars*, *Alien* edo *Blade Runner* gisako filmentzat ezinbesteko inspirazio iturria izan zen.

Filmaren ezaugarri deigarrienetako bat lau milioi urteko denbora saltoa da, lehen hominidoen garaitik 2001era arte doana. Hasierako zati horretako simioen eszenak prestatzeko mimo talde bat kontratatu zuen Kubrickek, eta garairako oso errealistak ziruditen mo-zorroak prestatu. Hilabetez egon zen talde osoa Londresko zooko gorila eta txinpantzeen mugimenduak aztertzen. Ken Adam Holandes ezenografoa lagun, eszenatoki bereziki deigarriak ere erabili zituzten filmaren bigarren zatian. Erakusketan nola sortu zituzten ikus daiteke. Geltoki espazialean dagoen pasabide zentrifugoa da adibide onena: hamabi metroko diametroko dekoratua 4,8 kilometro-orduko abiaduran egiten zuen bira, kameraren mugimendua

baimendu eta grabitate ezaren efektua sortuz. Wendy Carlos musika elektronikoaren aitzindariaren lana ere txalotzen du erakusketak. *2001: A Space Odyssey* filmeko soinubandaren pieza asko berak egin zituen.

Bukatu gabeko lana

70 urte zituela zendu zen Stanley Kubrick 1998an, hamahiru film luze zuzenduta baina hainbat asmo eta buruzazio gauzatu gabe utzita. Zinegilearen proiektu amaitugabeen zirriborroak dira erakusketaren epilogoa. *A.I. Artificial Intelligence* da haietako bat, urte batzuk geroago Steven Spielbergek pantailara eraman zuena; baita Louis Begleyren *Wartime Lies* eleberria zinemara eramateko saiakera ere.

Deigarriena, ordea, Napoleoni buruzko filma egiteko osatutako liburutegia da, zientzako liburu, garaiko artxiboak eta hainbat irudi biltzen dituena. Kubrickek jasotako material horretatik abiatuta, HBO telesail labor bat ari da ekoizten. Hori dena jakinda egin dugu etxerako bidea. Bigarren buelta bat egiteko itzuliko gara: bi aldiz joateko aukera dago sarrera bakarrarekin. ■